

Ole Wiig

**Status for samfunnsfaglig FoU i Norge
- ressurser og struktur**

Underlagsmateriale til Norges forskningsråd i forbindelse
med strateginotat for samfunnsfaglig forskning

NIFU skriftserie nr. 6/97

NIFU- Norsk institutt for studier av
forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

I denne hurtigutredningen framlegger NIFU en del underlagsmateriale til strategiarbeidet i området for Kultur og samfunn (KS) i Norges forskningsråd. Notatet er utarbeidet av Ole Wiig, etter forarbeid av Egil Kallerud. I framskaffelsen av data-materialet har dessuten Terje Bruen Olsen og Bo Sarpebakken medvirket. Kirsten Wille Maus og Egil Kallerud ved NIFU og Bente Lie og Bjørg Ofstad i KS har lest og kommentert notatet.

Oslo, februar 1997

Berit Mørland
Instituttjef

Kirsten Wille Maus
Seksjonsleder

Innhold

1	Innledning.....	7
	1.1 Tema.....	7
	1.2 Noen grunnleggende definisjoner.	7
	1.3 Nærmere om datagrunnlaget.	9
2	Samfunnsfaglig FoU i det internasjonale bildet.	12
3	Samfunnsfaglig FoU i instituttsektoren og UoH-sektoren	16
4	Finansiering av samfunnsfaglig FoU.....	18
5	Grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid i samfunnsfaglig FoU.....	25
6	Utdanning og kompetanse innen samfunnsfagene	27

1 Innledning

1.1 Tema

Samlet ble det brukt 1,3 milliarder kroner til samfunnsvitenskapelig FoU i Norge i 1993, utenom næringslivet. I dette notatet gir vi en beskrivelse av ressurser og struktur i samfunnsforskningen, basert på tilgjengelige data, først og fremst fra FoU-statistikken, som er en viktig del av kunnskapsgrunnet for politisk og strategisk arbeid på FoU-området. Dette notatet er ment som et underlag for strategiarbeidet i Norges forskningsråd, nærmere bestemt til strateginotatet om samfunnsfaglig forskning, som området for Kultur og samfunn legger fram tidlig i 1997.

Datamaterialet som benyttes er som sagt i stor grad hentet fra den nasjonale FoU-statistikken, særlig fra den delen som berører universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren, som samles inn, bearbeides og publiseres av NIFU.

Innledningsvis vil vi gjøre rede for enkelte av de grunnleggende begreper som den nasjonale FoU-statistikken bygger på. Deretter vil vi gi en kort beskrivelse av enkelte trekk ved datamaterialet, som er relevante for å forstå beskrivelsen nedenfor.

1.2 Noen grunnleggende definisjoner

Forskning og utviklingsarbeid (FoU)

I OECDs retningslinjer, som er sentrale på dette området, defineres forskning og utviklingsarbeid (FoU) som «kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser».¹ FoU omfatter grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid, og virksomheten må generelt inneholde et *nyhetselement* for å bli regnet som FoU.

---

¹Utdrag fra OECDs ..... *Frascati Manual 1993 i norsk oversettelse*, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo 1995, s. 8. Se også *FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995*, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, s. 21.

De internasjonale retningslinjene er samlet i publikasjonen *The Measurement of Scientific and Technological Activities. Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development. Frascati Manual 1993*, OECD Paris 1994.

Sektorinndelingen

FoU utføres gjerne innenfor institusjonelle rammer; vi snakker om *FoU-utførende* enheter, dvs. læresteder, institutter, institusjoner, bedrifter etc. I den norske FoU-statistikken deles disse inn i tre FoU-utførende *sektorer*:

- universitets- og høyskolesektoren (UoH-sektoren)
- instituttsektoren
- næringslivet.

Dette notatet omhandler samfunnsfaglig FoU, som i hovedsak utføres i UoH-sektoren og instituttsektoren. *UoH-sektoren* består av universiteter, vitenskapelige høyskoler og høyere utdanningsinstitusjoner i regionene (jf. 1.3). Også private høyskoler som f.eks. Handelshøgskolen BI inngår. *Instituttsektoren* omfatter forskningsinstitutter og andre institusjoner med FoU, som verken inngår i UoH-sektoren på den ene siden eller næringslivet på den andre. Instituttsektorbegrepet dekker altså et langt videre spekter av institutter og institusjoner enn de ca. 60 som er underlagt de statlige retningslinjene for finansiering av forskningsinstitutter. Forskningsinstituttene stod imidlertid for ca. 70 prosent av den samlede FoU-aktiviteten i instituttsektoren.

Forholdet mellom sektorinndelingen i norsk og i internasjonal FoU-statistikk

I den grad den norske FoU-innsatsen *sammenlignes* med andre lands, er det OECDs *internasjonale* sektorinndeling som er brukt. Med unntak av UoH-sektoren, som er identisk i norsk og internasjonal terminologi, er det ingen direkte korrespondanse med den norske sektorinndelingen. Dette gjelder særlig den norske instituttsektoren. Utenom UoH-sektoren skiller OECD mellom følgende sektorer:

- offentlig sektor
- privat ikke-forretningsmessig sektor
- foretakssektoren

Både offentlig og privat ikke-forretningsmessig sektor inngår i sin helhet i den norske instituttsektoren. Den norske instituttsektoren omfatter imidlertid også forskningsinstitutter og andre institusjoner med FoU som er klassifisert i foretakssektoren. Dette er FoU-enheter som i hovedsak betjener bedrifter, foretak, selskaper, konserner etc. Det er bare disse bedriftene osv. som i norsk FoU-statistikk betegnes som næringslivet. «Foretakssektoren» omfatter altså både

næringslivet og deler av instituttsektoren, og er følgelig et videre begrep enn det norske «næringslivet».²

1.3 Nærmere om datagrunnlaget

Generelt om datainnsamlingen

Notatet er i hovedsak basert på den norske FoU-statistikken, som bygger på retningslinjer fra Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Data samles inn, kontrolleres og bearbeides av Statistisk sentralbyrå (næringslivet) og NIFU (UoH-sektoren og instituttsektoren), som også står for samordning og sammenstilling av data og publisering.

Datamaterialet er i første rekke basert på oppgaver fra de FoU-utførende enhetene selv. Spørreskjemadataene sammenstilles med og kontrolleres mot andre kilder, bl.a. opplysninger fra årsmeldinger, statsregnskapet og informasjon fra sentraladministrative registre ved universitetene og i Norges forskningsråd.

Typer av data, datakilder og periodisitet i FoU-statistikken

FoU-statistikken gir pr. i dag først og fremst opplysninger om ressursinnsatsen til FoU. Som operasjonelle mål på ressursinnsatsen benyttes i hovedtrekk:

- *FoU-utgifter* omfatter driftsutgifter (lønn og andre driftsutgifter) og kapitalutgifter eller investeringer (bygg og utstyr). Materialet gir også opplysninger om fordeling på finansieringskilder. Når vi i tabeller som berører fagområder eller aktivitetstype benytter begrepet driftsutgifter mener vi summen av lønn og andre driftsutgifter. I FoU-utgiftene inngår de direkte utgiftene til FoU og en proporsjonal del av øvrige utgifter, dvs. det FoU-virksomheten samlet sett koster. Disse opplysningene er basert på regnskapstall, dvs. faktisk bruk.
- *FoU-personalet*, dvs. menneskene i FoU-systemet. Dataene er hentet fra NIFUs forskerpersonalregister, og omfatter alt FoU-personale i UoH-sektoren og instituttsektoren, dvs. både personale med universitetsutdanning eller tilsvarende og personale med annen utdanning. Registeret spenner fra

---

²En nærmere drøfting finnes i Ole Wiig og Hans Skoie: Den norske instituttsektoren i et internasjonalt perspektiv i Ole Wiig (red.): *Instituttsektoren i norsk forskning. Ressurser. Personale. Instituttevalueringer. Internasjonalt perspektiv på institutforskningen*, Rapport 7/96 fra NIFU. Se også Ole Wiig og Werner Christie Mathisen: *Instituttsektoren - mangfold og utvikling. En studie med særlig vekt på perioden 1983-91*, Rapport 5/94 fra Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.

personale i vitenskapelige stillinger til personale som bidrar med teknisk assistanse, administrasjon osv.

- *FoU-årsverk*, dvs. årsverkene FoU-personalet bruker til FoU

For disse tre datasettene er opplysningene hentet fra siste fullstendige FoU-statistiske undersøkelse, dvs. 1993. Nyere tall, dvs. fra 1995, vil bli offentliggjort tidlig i 1997. Dette skyldes for det første at FoU-statistikken samles inn hvert annet år. For det andre er statistikken basert på regnskapsdata fra de FoU-utførende instituttene og institusjonene. Dette innebærer f.eks. at data for 1995 er samlet inn og bearbeidet i 1996. Etter at kvalitetssikring og kontroll avsluttes tidlig i 1997 offentliggjøres hovedresultatene fra undersøkelsen.

I tillegg har vi nyttet *utdanningsdata* fra NIFUs Akademikerregister, og *doktorgradsdata* fra NIFUs Doktorgradsregister. Det er også brukt datamateriale fra NIFUs *statsbudsjettanalyse*. Hvert år gjennomgår NIFU statsbudsjettets kapitler poster og underposter, med sikte på å anslå FoU-bevilgningenes omfang. Mens vi i FoU-statistikken (jf. over) kartlegger den faktiske bruken av midlene (ex post), er budsjett-dataene i større grad uttrykk for bevilgende myndighets intensjoner (ex ante). Vi drar imidlertid nytte av opplysninger fra FoU-statistikken for å fastslå FoU-innslaget på bl.a. institusjonskapitlene i budsjettet.

FoU-tall og totaltall

Tabellene og figurene i dette notatet er i hovedsak *begrenset til FoU-tall*. Dette innebærer f.eks. at når et forskningsinstitutt som får bevilget midler over statsbudsjettet, ikke benytter hele bevilgningen til FoU, vil «FoU-bevilgningen» være mindre enn totalbevilgningen til instituttet. Det oppstår m.a.o. en *differanse* som kan tilskrives f.eks. konsulentoppdrag eller utredninger, dvs. aktiviteter som ikke regnes til FoU.

Samfunnsvitenskapelige institutter

I FoU-statistikken for *instituttsektoren* fordeles FoU-utgiftene på både fagområde (humaniora, samfunnsvitenskap etc.) og aktivitetstype (grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid). Skal de to kjennetegnene kombineres, f.eks. for å si noe om hvor mye samfunnsfaglig FoU som regnes som grunnforskning, har vi imidlertid måttet ta utgangspunkt i den *samlede* FoU-aktiviteten ved institutter som i *hovedsak* er å oppfatte som samfunnsfaglige. I praksis har vi valgt å avgrense oss til *kultur- og samfunnsinstituttene* (KS-instituttene) slik denne gruppen defineres i

Forskningsrådets prosjekt om instituttpolitikk. I enkelte sammenhenger inngår også de *regionale instituttene*.³

En slik tilnærming er nødvendig fordi både fagområde og aktivitetstype er kjennetegn som hver for seg er knyttet til samlede FoU-utgifter ved det enkelte institutt, men ikke lar seg kombinere direkte. For en gruppe av institutter, f.eks. de samfunnsvitenskapelige, kan imidlertid fordelingen på f.eks. aktivitetstype beskrives. Tilnærmingen har riktig nok enkelte svakheter. På den ene siden innebære dette en for vid avgrensning ved at vi tar med de *samlede* FoU-utgiftene ved disse instituttene, dvs. ikke bare samfunnsfag, hvilket innebærer at det særlig ved de regionale instituttene tas med en del teknisk-naturvitenskapelig FoU. På den annen side er denne avgrensningen for snever ved at en del samfunnsvitenskapelig FoU ikke kommer med. Dette gjelder den delen som *ikke* foregår ved de samfunnsvitenskapelige instituttene. Et eksempel er SINTEF hvor samfunnsfaglig FoU ved underavdelinger, bl.a. Institutt for industriell miljøforskning (IFIM), ikke lar seg skille ut. Det samme gjelder samfunnsvitenskap ved bl.a. Rogalandforskning.

Samlet regner vi med at dette innebærer en viss undervurdering av samfunnsvitenskap i de aktuelle tabellene og figurene. Tilsvarende oppstår ikke i UoH-sektoren.

Om FoU-statistikkens dekning av UoH-sektoren

Til og med 1991 dekket FoU-statistikken bare distriktshøgskolene i den regionale høyskolesektoren. I 1993-statistikken ble datagrunnlaget utvidet med data for øvrige regionale høyskoler, dvs. sosialhøgskoler, ingeniørhøgskoler etc. Det er beregnet at FoU ved disse skolene beløp seg til ca. 70 millioner kroner i 1993.⁴ I tråd med høyskolereformen i 1994 vil FoU-statistikken fra og med 1995-undersøkelsen vil FoU-statistikken dekke de statlige høyskolene. I dette notatet vil vi imidlertid nytte begrepet *regionale høyskoler*.

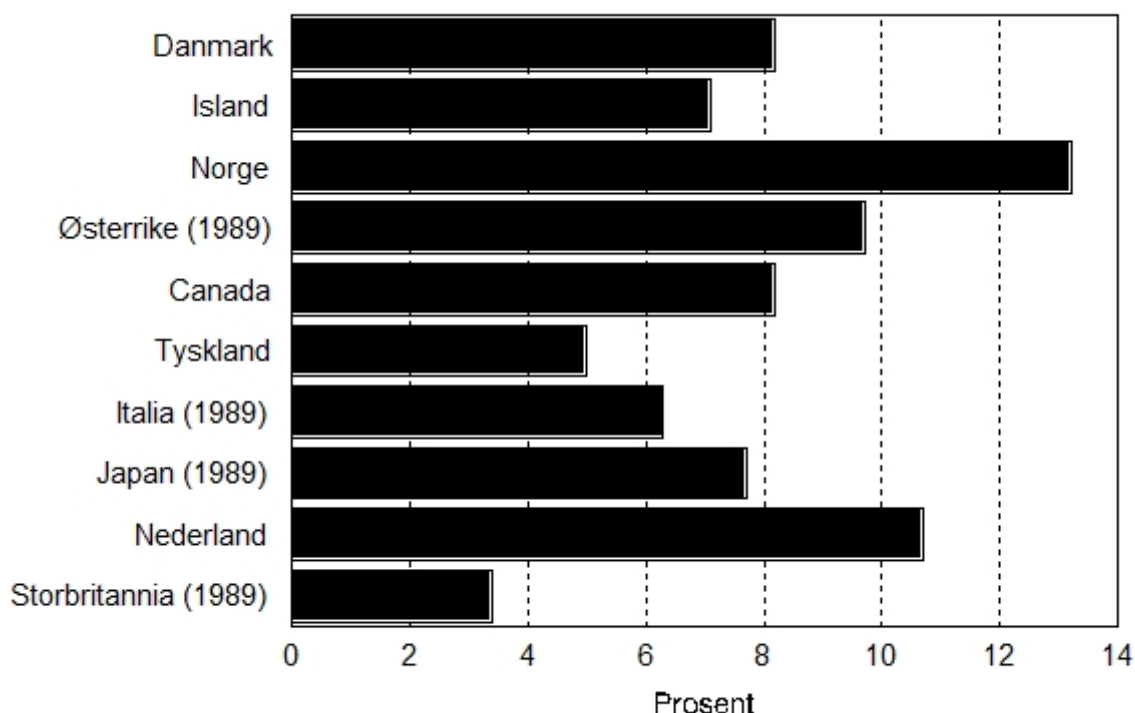
³*Strategi for instituttsektoren. Mål, struktur, organisering. Rapport nr. 3 fra prosjekt om instituttpolitikk i Norges forskningsråd, Norges forskningsråd 1995; vedlegg 1, s. 59ff.*

⁴Se *FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995*, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo 1995, s. 23.

Datagrunnlaget er basert på en spesialundersøkelse av den regionale høyskolesektoren; se Ole-Jacob Skodvin og Svein Kyvik: *Forskning og annen faglig aktivitet i den regionale høyskolesektoren*, Rapport 4/94 fra Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.

2 Samfunnsfaglig FoU i det internasjonale bildet

Figur 1 viser FoU-utgiftene fordelt på fagområde i utvalgte OECD-land. Den siste årgang av tilgjengelige internasjonale fagområdedata fra OECD er 1991. Dette henger sammen med at den internasjonale statistikken får en ekstra tidsforskyvning i tillegg til den som følger av nasjonale innsamlingsprosedyrer (jf 1.3). Dessuten: fagområder inngår ikke i OECDs hurtigrapportering⁵, bare i de mer omfattende tabellsamlinger som de senere årene er blitt utgitt hvert annet år⁶. Dette kan ses som uttrykk for at fagområdedata ikke har like høy prioritet som aggregerte totalstørrelser, og derfor heller ikke er like oppdaterte. Dette henger igjen sammen med at ikke alle land prioriterer å rapportere detaljert fagområdestatistikk for alle aktuelle sektorer.

Kilde: Basic Science and Technology Statistics 1995, OECD.

Figur 1: FoU-utgifter til samfunnsvitenskap og humaniora 1991 i noen OECD-land. Andel av samlede FoU-utgifter. Prosent.

I figur 1 har vi nyttet den fagområdeinndelingen som gir bredest dekning m.h.t. land. Til gjengjeld gir ikke denne inndelingen mulighet til å skille mellom samfunnsfag og humaniora, bare mellom disse fagene samlet på den ene siden og

⁵Tabellsamlingen *Main Science and Technology Indicators*, som utgis to ganger i året.

⁶Tabellsamlingen *Basic Science and Technology Statistics*.

naturvitenskapelige og teknologiske fag på den andre.⁷ Figur 1 viser at Norge er i fremste rekke når det gjelder andelen av FoU-ressursene som går til disse to fagområdene samlet; ca. 13 prosent i 1991. Nederland følger nærmest med snaut 11 prosent. En årsak til den høye andelen av de samlede FoU-bevilgninger, kan være det relativt lave nivå næringslivets FoU har i Norge.

Tabell 1 viser driftsutgifter til FoU fordelt på fagområde i de nordiske landene i 1993, omregnet til svenske kroner. De samlede norske driftsutgiftene til samfunnsvitenskapelig FoU i Norge utgjorde 313 svenske kroner pr. innbygger i 1993, mens tilsvarende tall for Finland, Sverige og Danmark var henholdsvis 150, 142 og 128. Det svenske forholdstallet er antagelig noe høyere enn det som framgår av tabellen, idet FoU-utgiftene i offentlig sektor ikke fordeles på fagområder. I norsk språkbruk inngår offentlig sektor som en del av instituttsektoren (jf. avsnitt 1.2 for nærmere redegjørelse for forholdet mellom norsk og internasjonal sektorinndeling).

Tabell 1. Driftsutgifter til FoU pr. innbygger i de nordiske landene i 1993, etter fagområde og utførende sektor. Svenske kroner. Ekskl. FoU utført i foretakssektoren.¹

Fagområde	Danmark		Finland		Sverige		Norge	
	Off. sektor	UoH-sektor	Off. sektor	UoH-sektor	Off. sektor ²	UoH-sektor	Off. sektor	UoH-sektor
Humaniora	40	112	9	58	-	65	18	97
Samf.vit.sk.	37	91	44	106	-	142	142	171
Mat.nat.	124	240	88	122	-	206	192	251
Teknologi	81	125	211	144	-	270	145	80
Medisin	257	118	52	98	-	387	66	213
Landbruk	97	53	126	24	-	125	62	56
Uspesifisert	-	-	-	-	198	7	-	-
Totalt	637	740	530	552	198	1202	626	867

Noter:

¹ Tabellen er inndelt etter internasjonale FoU-statistiske sektordefinisjoner; jf. avsnitt 1.2.

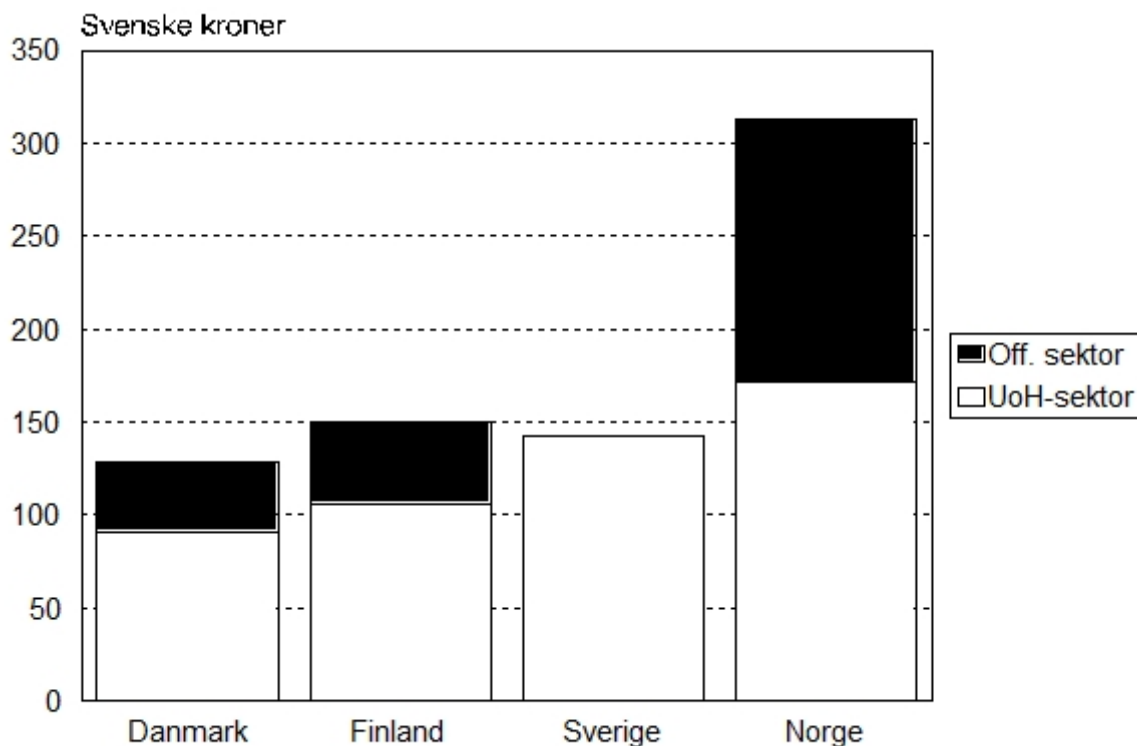
² 1991-tall for offentlig sektor i Sverige

Kilde:

Nordisk Industrifond: Nordisk FoU-statistik för 1993 og statsbudgetanalys 1995, NI-rapport 1: 1996.

⁷Se nærmere om internasjonal FoU-statistikk og fagområder i Terje Bruen Olsen: *FoU-ressurser i Norge og andre land*, Rapport 4/96 fra NIFU, s. 55ff.

Figur 2 viser det betydelig større omfang samfunnsforskningen har i Norge enn i de øvrige landene. Norge skiller seg særlig ut ved at mye av samfunnsforskningen utføres i *offentlig sektor*, som er en hovedkomponent i den norske *instituttsektoren* (jf. avsnitt 1.2).

Kilde: Nordisk industrifond: Nordisk FoU-statistik för 1993 og statsbudgetanalys 1995, NI-rapport 1: 1996

Figur 2: Driftsutgifter pr. innbygger til samfunnsvitenskapelig FoU i de nordiske landene i 1993, etter utførende sektor. Svenske kroner.

Det har vært kraftig vekst i FoU-utgiftene de siste 20 - 25 år. Ifølge tabell 2 er samfunnsvitenskapelig forskning det fagområde som nest etter matematisk-naturvitenskapelige fag, har hatt størst vekst i perioden 1970-93. Begge områdene vokste mer enn samlede driftsutgifter til FoU. Veksten var særlig stor på 1970-tallet og i perioden 1985-1989.

Som følge av sterkere vekst enn de fleste øvrige fagområder har den samfunnsvitenskapelige forskningens andel av de samlede FoU-ressurser økt fra vel 9% i 1970 til nærmere 17% i 1993 (jf. tabell 3).

Tabell 2. Gjennomsnittlig årlig vekst i driftsutgifter til FoU i Norge i perioden 1970-93, etter fagområde. Faste priser. Prosent. Ekskl. FoU utført i næringslivet.

Fagområde	1970-79	1979-85	1985-89	1989-91	1991-93	1970-93
Humaniora	8,1	-0,5	1,4	3,8	10,9	4,5
Samfunnsvitenskap	10,9	4,6	8,2	4,5	2,9	7,5
Matemat., naturvit.	12,2	3,7	6,9	1,5	9,2	7,8
Medisin	7,7	1,5	4,4	2,8	3,2	4,7
Veterinærmedisin	1,7	2,1	9,3	6,5	-1,7	3,2
Landbruksteknologi	5,5	-0,9	5,5	10,1	2,6	4,0
Teknologi	5,5	4,0	0,2	-5,5	0,3	2,7
Totalt	7,7	3,1	4,0	0,6	4,2	4,9

Kilde:

Utretningsinstituttet for forskning og høyere utdanning. FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995.

Tabell 3. Driftsutgifter til FoU i Norge i utvalgte år i perioden 1970-93, etter fagområde. Andel av totale driftsutgifter til FoU (%). Totale driftsutgifter (mill kr; løpende priser). Ekskl. FoU utført i næringslivet.

Fagområde	1970	1979	1985	1989	1991	1993
Humaniora	6,5	6,7	5,4	4,9	5,2	5,9
Samfunnsvitenskap	9,5	12,4	13,6	15,9	17,1	16,6
Matematikk, naturvit.	15,4	22,2	23,1	25,7	26,2	28,7
Medisin	15,1	15,1	13,7	13,9	14,5	14,3
Veterinærmedisin	2,0	1,2	1,1	1,3	1,5	1,3
Landbruksteknologi	8,2	6,8	5,4	5,7	6,8	6,6
Teknologi	43,4	35,7	37,8	32,5	28,7	26,6
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Driftsutgifter til FoU	509,6	2010,3	4113,0	6257,1	6822,0	7760,7

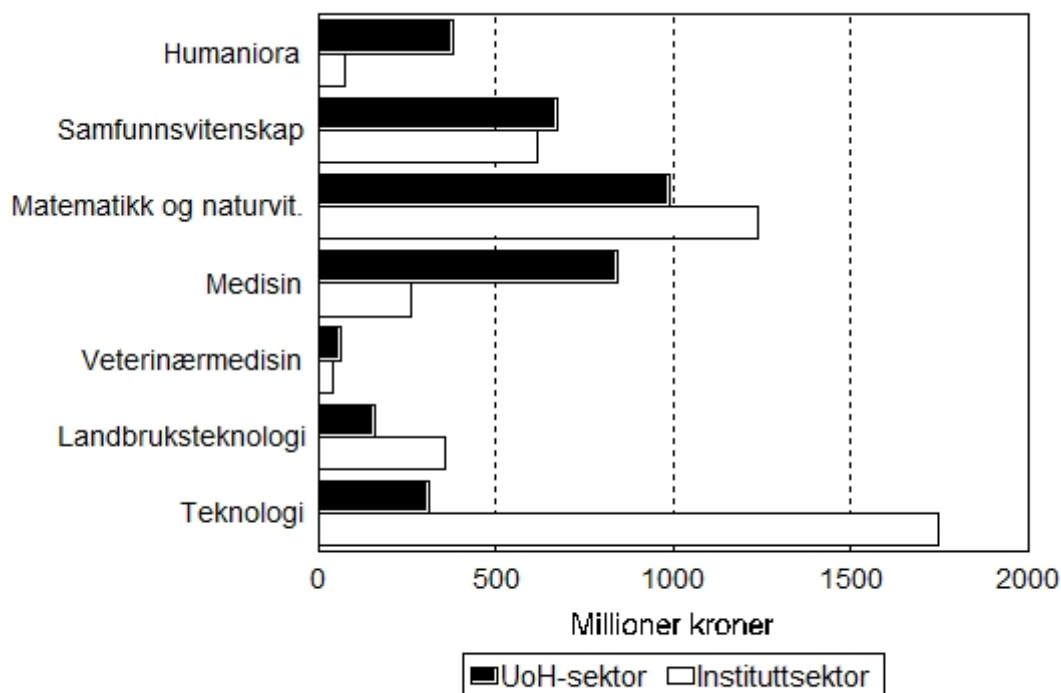
Kilde:

Utretningsinstituttet for forskning og høyere utdanning: FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995.

3 Samfunnsfaglig FoU i instituttsektoren og UoH-sektoren

I 1993 ble det utført nærmere 2500 FoU-årsverk innenfor samfunnsvitenskap, hvorav nesten 2000 av personer med utdannelse fra universitet eller høyskole (dvs. ISCED⁸-nivå 6 eller høyere). De resterende 500 FoU-årsverkene ble utført av teknisk og annet hjelpepersonale. FoU-årsverkene fordeler seg relativt jevnt mellom institutt- og UoH-sektoren.

Figur 3 viser at UoH-sektoren og instituttsektoren er omlag jevnstore med hensyn til driftsutgifter til samfunnsvitenskapelig FoU.

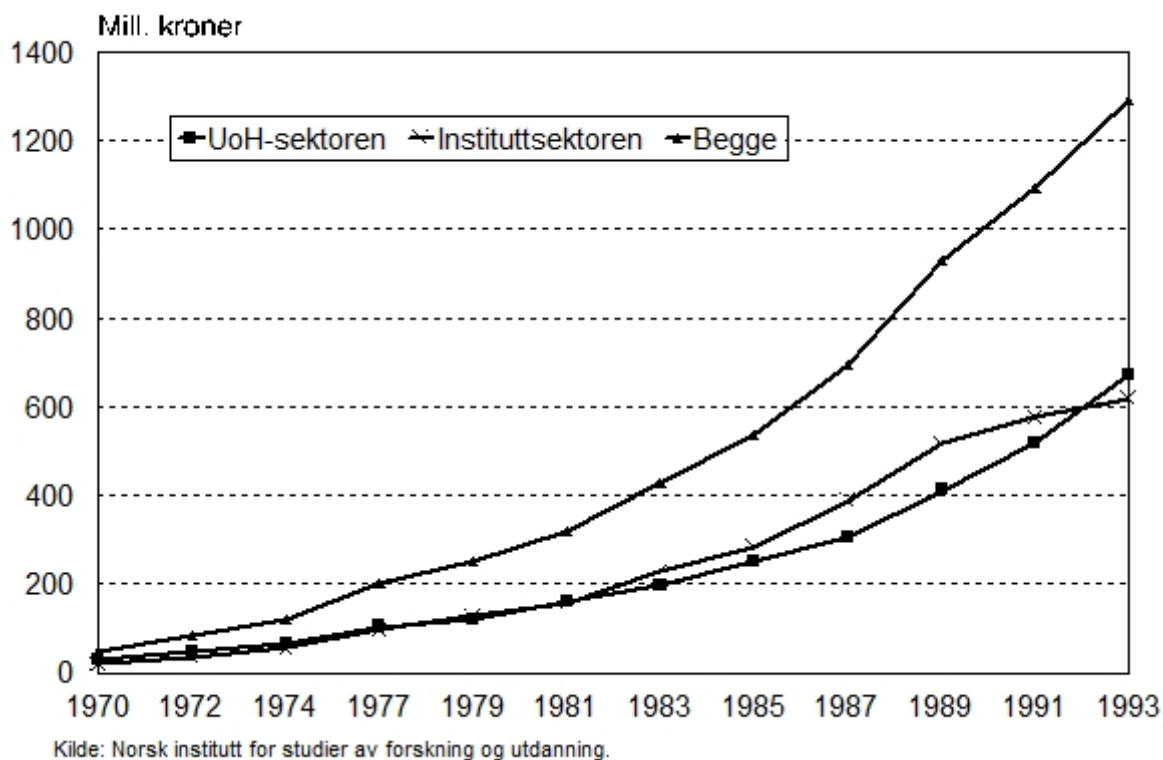
Kilde: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning: FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995.

Figur 3: Driftsutgifter til FoU i instituttsektoren og UoH-sektoren i 1993, etter fagområde. Mill. kr.

Av figur 4 ser vi at utgiftene til samfunnsvitenskapelige FoU var noe høyere i instituttsektoren enn i UoH-sektoren, særlig på 1980-tallet, men at UoH-sektoren passerte instituttsektoren i 1993.

⁸The International Standard Classification of Education, som er utarbeidet av UNESCO.

Figur 4: Driftsutgifter til samfunnsvitenskapelig FoU 1970-93 i UoH-sektoren, instituttsektoren og i de to sektorene samlet. Millioner kroner. Løpende priser.

Veksten i UoH-sektoren skyldes vekst i antall stipendiater og økning ved universitetssentra, i tillegg til den generelle vekst i vitenskapelige stillinger ved universitetene, som følger av studenttilveksten de senere årene. Det slår dessuten relativt mer ut for samfunnsfagene enn for andre fagområder at en i 1993 for første gang har tatt med tall for FoU fra andre regionale høyskoler enn distrikts-høyskolene.

4   **Finansiering av samfunnsfaglig FoU**

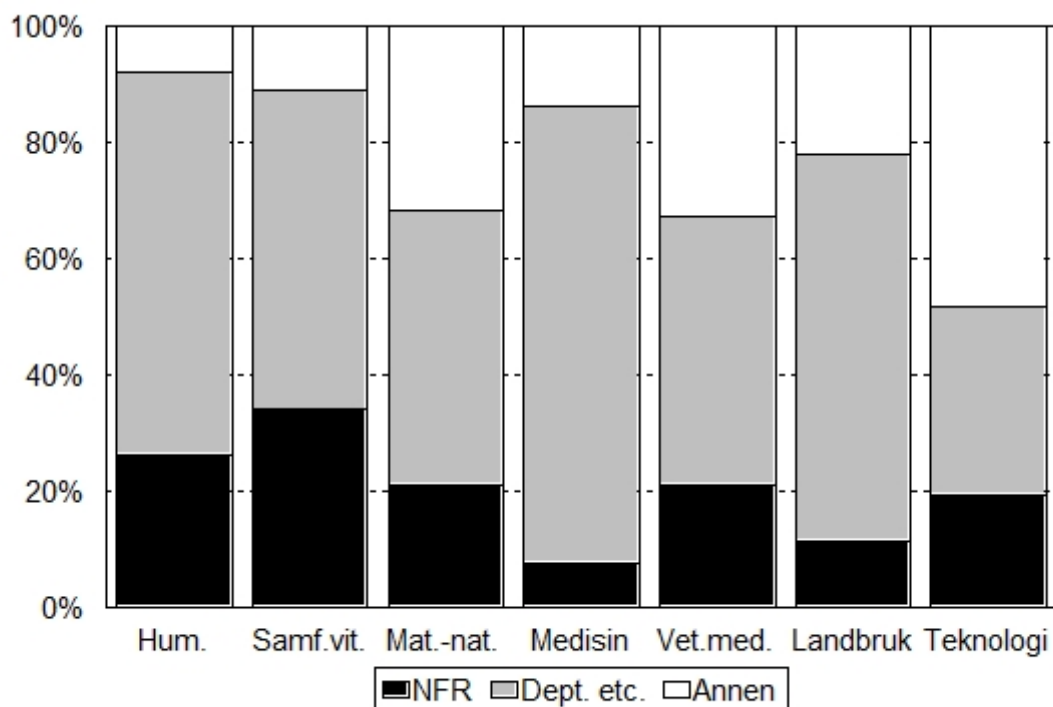
Norges forskningsråd finansierte en fjerdedel av all samfunnsvitenskapelig FoU i Norge i 1993. Nærmere to tredjedeler av utgiftene til samfunnsvitenskap finansieres imidlertid av andre offentlige organer enn Forskningsrådet, hvorav det meste er direkte bevilgninger fra departementene. Til sammenligning finansierte Forskningsrådet og andre offentlige organer tre fjerdedeler av FoU-utgiftene til alle fagområder sett under ett. Mindre enn 10 prosent av samfunnsvitenskapelig FoU finansieres av andre innenlandske kilder eller utlandet mot nesten en fjerdedel for alle fagområder samlet; jf. tabell 4.

Tabell 4. Driftsutgifter til samfunnsvitenskapelig og samlet FoU i 1993, etter finansieringskilde. Ekskl. FoU utført i næringslivet.

	Totalt	Nærings- livet	Fors k- nings- råd	Andre offentl. kilder	Andre kilder	Ut- landet
<i>Driftsutg. samf.vitenskap</i>						
- beløp (mill kr)	1292,0	60,2	329,2	847,9	29,2	25,5
- andel (%)	100,0	4,7	25,5	65,6	2,3	2,0
<i>Driftsutg. alle fagområder</i>						
- beløp (mill kr)	7760,7	1227,7	1545, 7	4385,5	282,5	319,3
- andel (%)	100,0	15,8	19,9	56,6	3,6	4,1

Kilde:

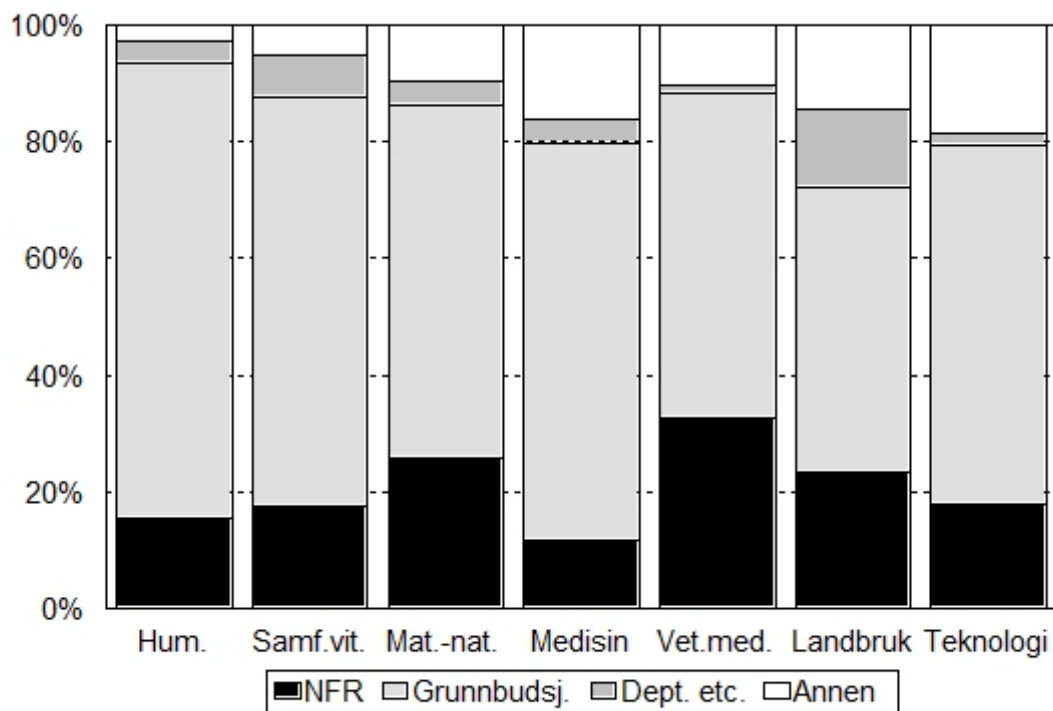
Utretningsinstituttet for forskning og høyere utdanning: FoU-statistikk og indikatorer. Forskning og utviklingsarbeid 1995.

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Figur 5: Driftsutgifter til FoU i instituttsektoren i 1993, etter fagområde og finansieringskilde. Prosent.

Figur 5 og 6 viser hovedtrekk ved finansieringen av samfunnsforskningen sammenlignet med andre fag i instituttsektoren og UoH-sektoren. Forskningsrådet finansierte en tredjedel av driftsutgiftene til samfunnsvitenskapelig FoU i instituttsektoren i 1993. Samfunnsvitenskap er dermed det fagområde i instituttsektoren der forskningsrådsmidlene utgjør relativt størst andel.

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Figur 6: Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i 1993, etter fagområde og finansieringskilde. Prosent.

I UoH-sektoren finansierte Forskningsrådet mindre enn en femtedel av driftsutgiftene til samfunnsvitenskapelig FoU i 1993. Dette er omtrent samme andel som for fagområdet teknologi. Bare innen humaniora og medisin utgjorde forskningsrådsmidlene en mindre andel av totalfinansieringen.

Tallene er ikke uten videre sammenlignbare på tvers av de to sektorene. Samlet bevilges grunnbudsjettet i UoH-sektoren i all hovedsak av departementer. Fra 1997 er det meste av disse bevilgningene også samlet under KUFs budsjett. Mens grunnbudsjett er et vel innarbeidet begrep i UoH-sektoren, er begreper som grunn- og basisbevilgning først nylig vedtatt gjennomført som styrende for finansieringen av hele instituttsektoren. Grunnbevilgningene er derfor spredt på flere kilder, også i figur 5. Det finnes lite materiale som beskriver denne siden av finansieringsstrukturen for hele instituttsektoren, noe vi kommer tilbake til i forbindelse med figur 9.

Som nevnt kanaliseres det meste av midlene til samfunnsvitenskapelig FoU utenom Forskningsrådet. I hovedsak tilføres disse midlene direkte over departementenes budsjetter. Tabell 5 viser departementenes samlede bevilgninger og samlede FoU-bevilgninger over statsbudsjettet i 1996.

Tabell 5: Bevilgninger over vedtatt statsbudsjett (S III) 1996 totalt og til FoU¹, etter departement (mill kr). Departementenes andel av totale FoU-bevilgninger og FoU-andeler pr. departement (%).

Departement	Totale bevilgninger (mill. kr)	FoU-bevilgninger (mill. kr)	FoU fordelt på dept. (%)	FoU av tot. dep.-bevilgn. (%)
Utenriksdep.	11604,4	258,1	3	2
Kirke-, utd.- og forskningsdep.	18688,2	4235,5	47	23
Kulturdep.	2897,5	52,9	1	2
Justisdep.	8532,0	6,1	0	0
Kommunal- og arbeidsdep.	42390,9	163,4	2	0
Sosial- og helsedep.	16524,6	474,6	5	3
Barne- og familiedep.	16801,3	39,8	0	0
Nærings- og energidep.	4449,4	1449,6	16	33
Fiskeridep.	1671,4	452,5	5	27
Landbruksdep.	14550,0	702,4	8	5
Samferdselsdep.	20519,7	98,2	1	0
Miljøverndep.	3327,7	384,2	4	12
Administrasjonsdep. ²	8254,0	163,7	2	2
Finans- og tolldep.	71430,6	69,1	1	0
Forsvarsdep.	24254,6	455,2	5	2
Totalt departementer	-	9005,3	100	-

Noter:

¹ Eksklusive statens forretningsdrift og statsbankene.

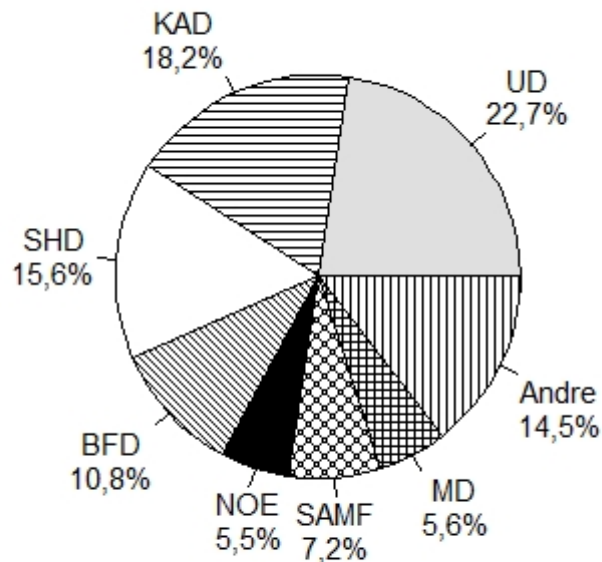
² Inkl. beregnet sentralt innbetalt arbeidsgivertilskudd i Statens Pensjonskasse på 145 mill. kr.

Kilde:

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Den største bidragsyter på FoU-siden, både målt i absolutte og relative tall, er naturlig nok Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF), som i 1996 stod for nesten halvparten av FoU-bevilgningene. KUFs andel økes ytterligere i 1997-budsjettet gjennom omfattende reformer bl.a. i UoH-sektoren.

KUFs direkte bidrag til samfunnsvitenskapelig FoU utenom Norges forskningsråd var i 1993 ca. 50 millioner kroner. Dataunderlaget gir ikke muligheter for å skille mellom KUFs rolle som koordinerende forskningsdepartement og sektordepartement, særlig på utdanningssiden. Figur 7 viser derfor sektordepartementenes, dvs. utenom KUF, finansiering av samfunnsvitenskapelig FoU i 1993. Utenriksdepartementet var da største bidragsyter, fulgt av Kommunal- og arbeidsdepartementet og Sosial- og helsedepartementet.

Merknader:

1. Utenom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

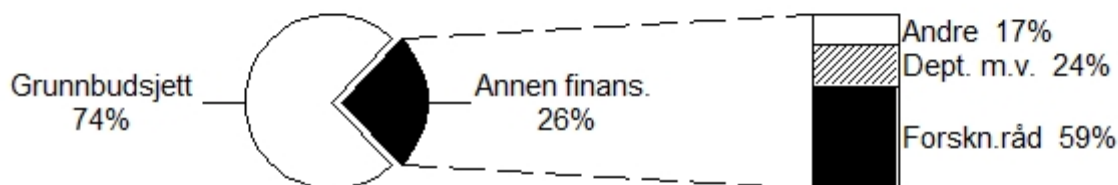
2. I instituttsektoren inngår samlet FoU ved kultur- og samfunnsinstitutter og regionale institutter (jf. 1.3).

Kilde:

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Figur 7: Sektordepartementenes finansiering av samfunnsvitenskapelig FoU i 1993. Prosent.

Det at figuren er avgrenset til total FoU ved kultur- og samfunnsinstituttene og de regionale instituttene representerer antagelig en viss undervurdering av enkelte departementers FoU-finansiering i figuren, bl.a. Nærings- og energidepartementet som gir bevilgninger også til samfunnsfaglig FoU ved andre enn disse instituttene (jf. 1.3).

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

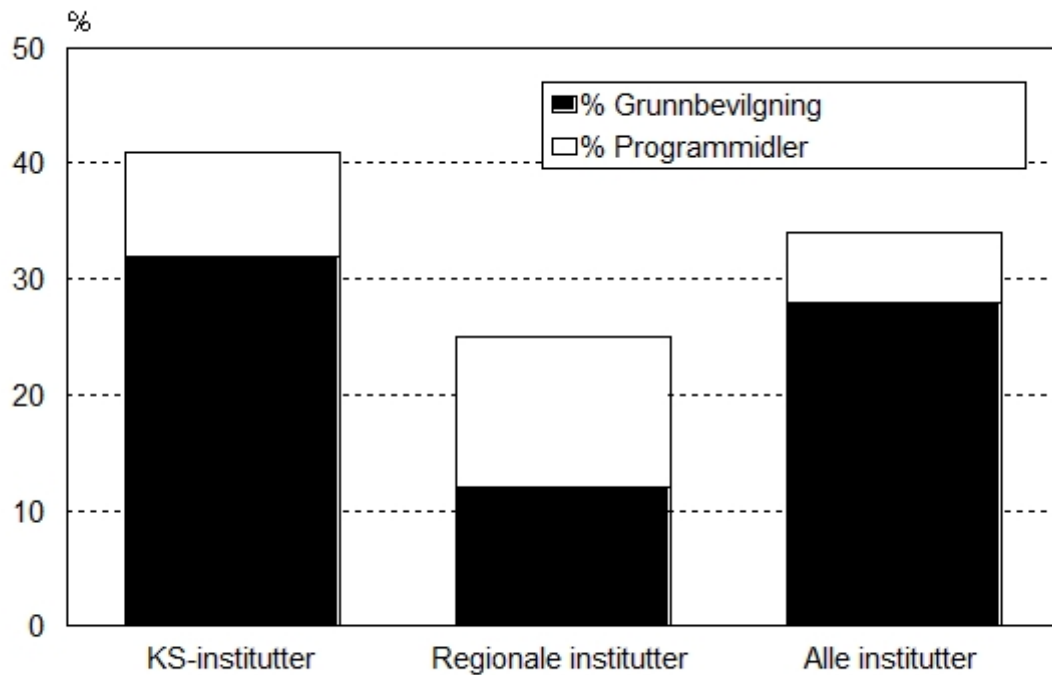
Figur 8: Driftsutgifter til samfunnsvitenskapelig FoU i UoH-sektoren i 1993, etter finansieringskilde. Prosent.

I *UoH-sektoren* utgjorde midler over grunnbudsjettet tre fjerdedeler av de samlede driftsutgiftene til samfunnsvitenskapelig FoU i 1993. Av den resterende fjerdedelen, dvs. eksterntfinansieringen, utgjorde forskningsrådsmidlene klart størst andel; 59 prosent.

Når det gjelder *instituttsektoren* har finansieringsstrukturen vært mindre ensartet enn i UoH-sektoren. I retningslinjene for instituttpolitikken skilles det mellom basisbevilgninger (inklusive grunnbevilgninger) på den ene siden og forskningsprogrammer og FoU-prosjekter på den andre. En undersøkelse som ble foretatt i forbindelse med Norges forskningsråds prosjekt om instituttpolitikk, viste at grunnbevilgningene i gjennomsnitt utgjorde 28 prosent av forskningsinstituttens samlede inntekter i 1993.⁹ Den nevnte undersøkelsen ble foretatt en stund før retningslinjene for finansiering av forskningsinstitutter ble vedtatt og var derfor ikke så nyansert som dagens begrepsbruk, bl.a. når det gjelder skillet mellom strategiske instituttprogrammer (som inngår i basisbevilgningen) og andre programmer. Instituttene ble bare bedt om å fordele inntektene sine på grunnbevilgning, programmidler, prosjektmidler og andre inntekter.

⁹Om statlig finansiering av forskningsinstitutter. Rapport nr. 1 fra prosjekt om instituttpolitikk i Norges forskningsråd, Norges forskningsråd 1994, Vedlegg 4.

Basisbevilgningsbegrepet i figur 9 er derfor noe videre enn det som brukes i de nye retningslinjene.

Kilde: Om statlig finansiering av forskningsinstitutter. Rapport nr. 1 fra prosjekt om instituttpolitikk i Norges forskningsråd, Norges forskningsråd 1994; Vedlegg 4.

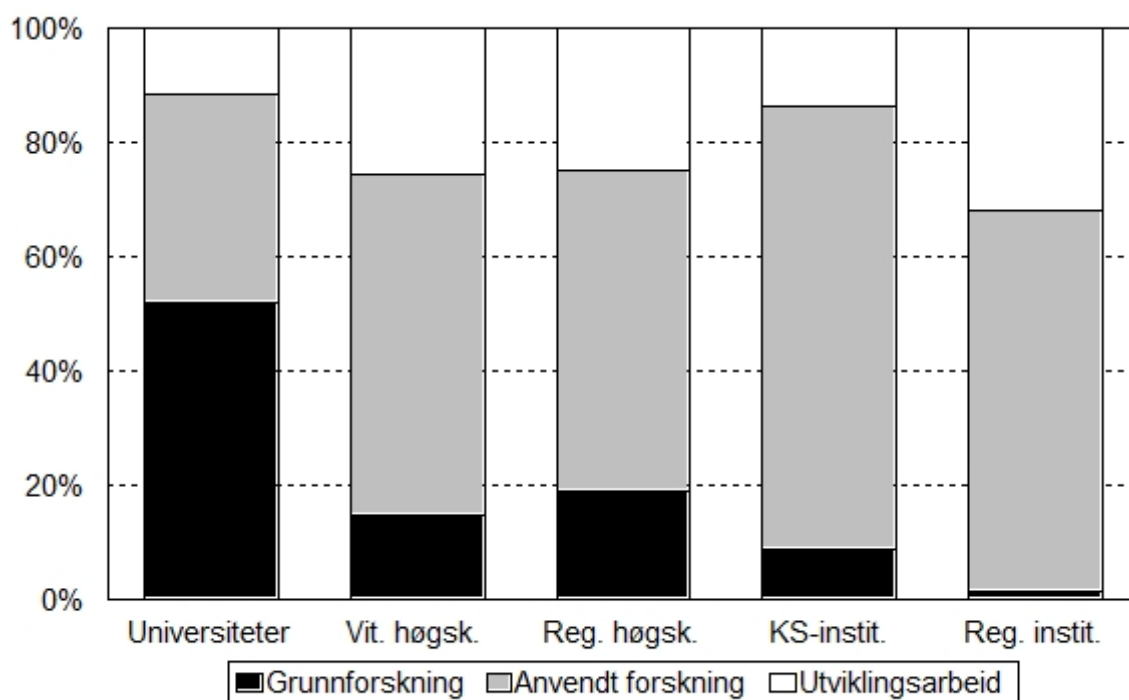
Figur 9: Basisbevilgning (grunnbevilgning og programmidler) som andel av totale inntekter ved forskningsinstituttene i 1993, etter type institutt. Prosent.

Figur 9 viser at grunnbevilgningen i gjennomsnitt utgjorde en snau tredjedel av kultur- og samfunnsinstituttens inntekter, mot vel 10 prosent av de regionale instituttens. Ser vi på samlede basisbevilgninger, dvs. grunnbevilgninger og programmidler, lå kultur- og samfunnsinstituttene klart høyere enn gjennomsnittet for alle forskningsinstituttene, mens de regionale instituttene lå klart lavere.

5 Grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid i samfunnsfaglig FoU

I samsvar med det bildet som er gitt av hvem som finansierer den samfunnsvitenskapelige forskningen og hvor den utføres, kan vi også registrere systematiske mønstre i fordelingen av samfunnsvitenskapelig FoU på grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid. Vi ser av figur 10 at det er betydelige forskjeller i denne fordelingen avhengig av hva slags institusjon forskningen utføres ved.

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Figur 10: Driftsutgifter til FoU innen samfunnsvitenskap i 1993, etter aktivitetstype og type institusjon. Prosent.

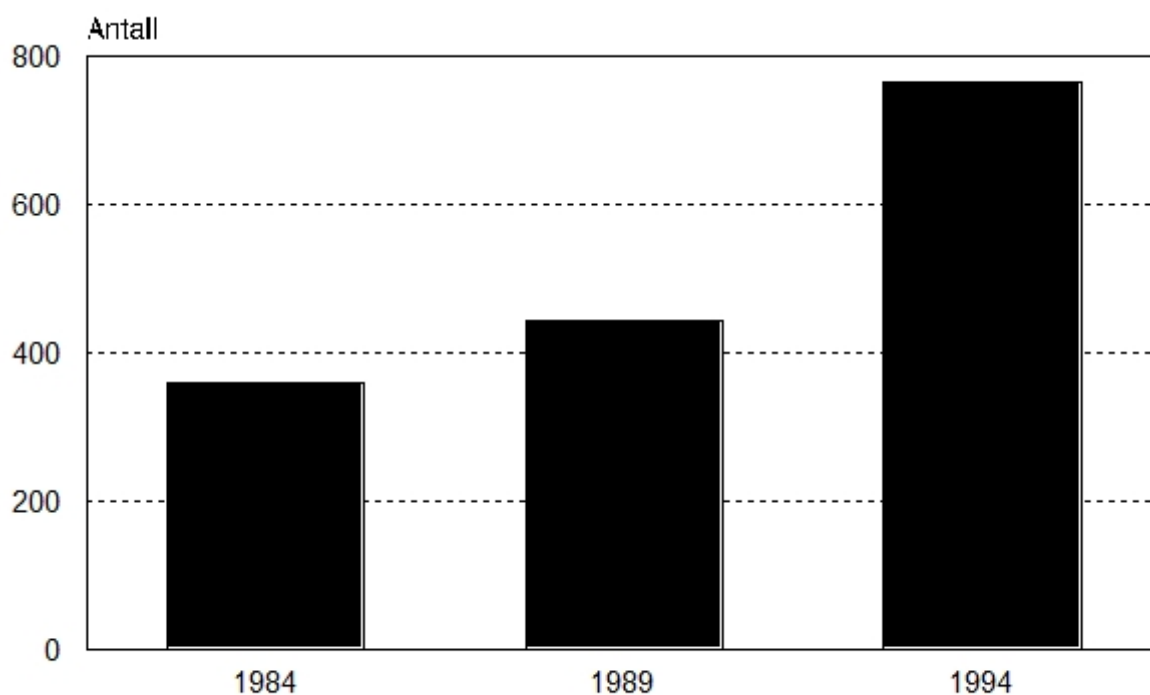
I *instituttsektoren* viser figuren to grupper institusjoner, kultur- og samfunnsinstituttene og de regionale instituttene. I begge kategorier dominerer anvendt forskning. Slik FoU utgjør henholdsvis tre fjerdedeler og to tredjedeler av de samlede driftsutgiftene til FoU i 1993. Begge institusjonstyper har dermed høyere andel anvendt forskning enn gjennomsnittet for hele instituttsektoren, som til sammenligning var 58 prosent. Grunnforskningssinnslaget er derimot nokså moderat - 9 prosent for KS-instituttene, som omtrent tilsvarer gjennomsnittet for hele

instituttsektoren. Ved de regionale instituttene er grunnforskningsandelen snaut 2 prosent.

Det er også klare forskjeller i forskningsprofilen i ulike deler av *UoH-sektoren*. Ved universitetene utgjorde grunnforskningen mer enn halvparten av samfunnsvitenskapelig FoU i 1993, mens de vitenskapelige og regionale høyskolene har en langt mer anvendt profil. Mer enn halvparten av deres aktivitet i 1993 var anvendt forskning. Til sammenligning viser fordelingen for sektoren samlet 48 prosent grunnforskning, 36 prosent anvendt forskning og 16 prosent utviklingsarbeid.

6 Utdanning og kompetanse innen samfunnsfagene

Det ble uteksaminert 764 kandidater med høyere samfunnsvitenskapelig grad i Norge i 1994. Dette var mer enn en dobling fra 1984 da kandidattallet var 359. Samtidig er samfunnsviternes andel av samlet kandidatproduksjon økt fra 11 til 15 prosent i denne perioden.¹⁰

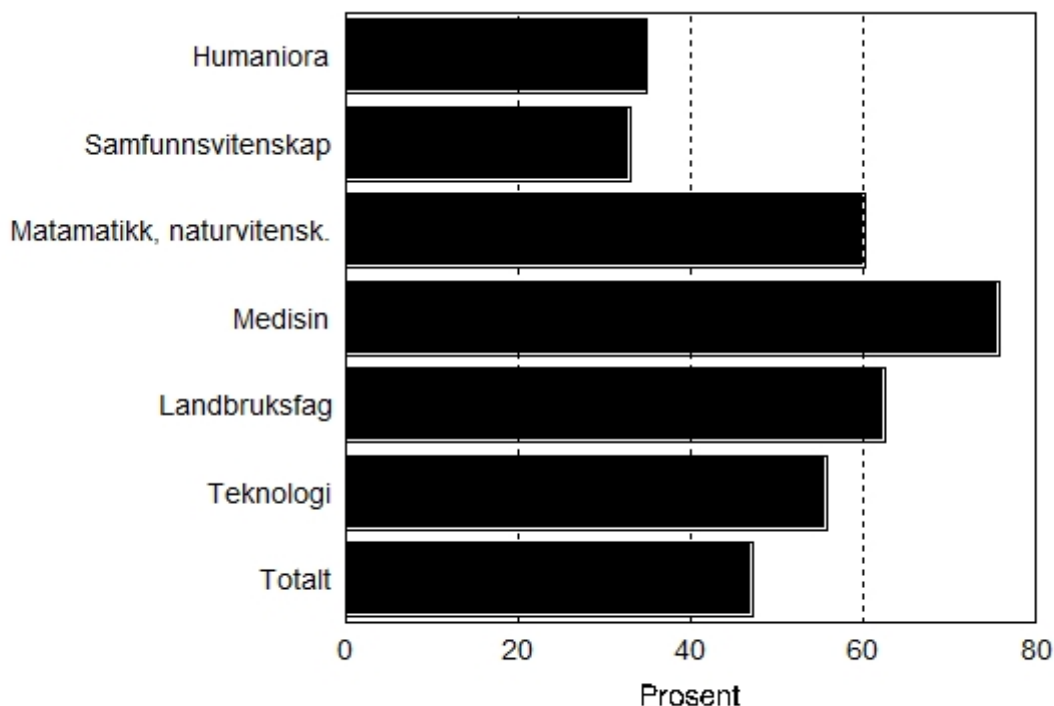

Kilde: Tore Neset: Utdanningsvekst og kandidatproduksjon, U-notat 4/96 fra Norsk institutt for studier av forskning og utdanning; s. 31.

Figur 11: Antall uteksaminerte kandidater med høyere grads utdanning innenfor samfunnsvitenskapelige fag i 1984, 1989 og 1994.

Samfunnsvitenskap, og dernest humaniora, er de fagområder der det pr. 1993 var svakest dekning av forskere med doktorgrad; bare en tredjedel hadde slik kompetanse (jf. figur 12).

¹⁰Tore Neset: *Utdanningsvekst og kandidatproduksjon*, U-notat 4/96 fra NIFU; s. 31.

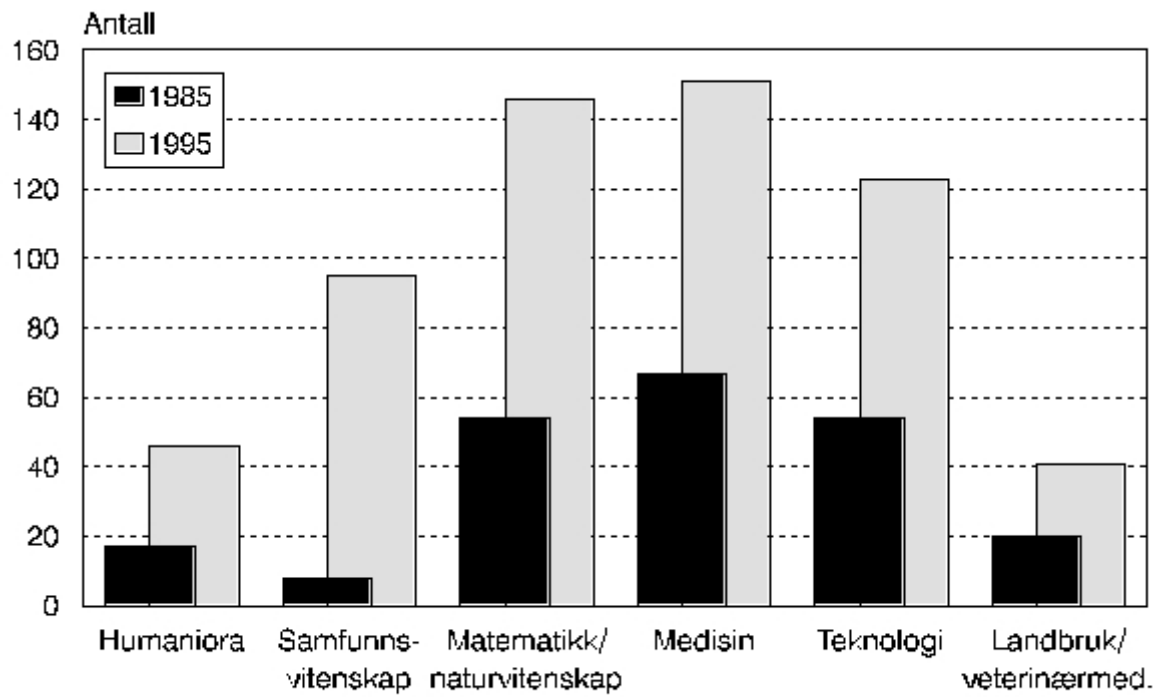
Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Figur 12: Andel med doktorgrad blant det faste vitenskapelige personale i UoH-sektoren i 1993, etter fagområde. Prosent.

Fig 13 viser at samfunnsvitenskapelige fag i 1985 hadde den laveste doktorgradshyppigheten av alle fagområdene. Bare 8 personer disputerte til en samfunnsvitenskapelig grad i 1985, men allerede i siste del av 1980-tallet var nivået økt til vel 20 doktorgrader pr. år. På begynnelsen av 1990-tallet var årsproduksjonen nær doblet, og nær tredoblet i 1992-93. Det har altså vært en dramatisk vekst i antallet avlagte samfunnsvitenskapelige doktorgrader de siste 10 årene, som nå nærmer seg 100.¹¹

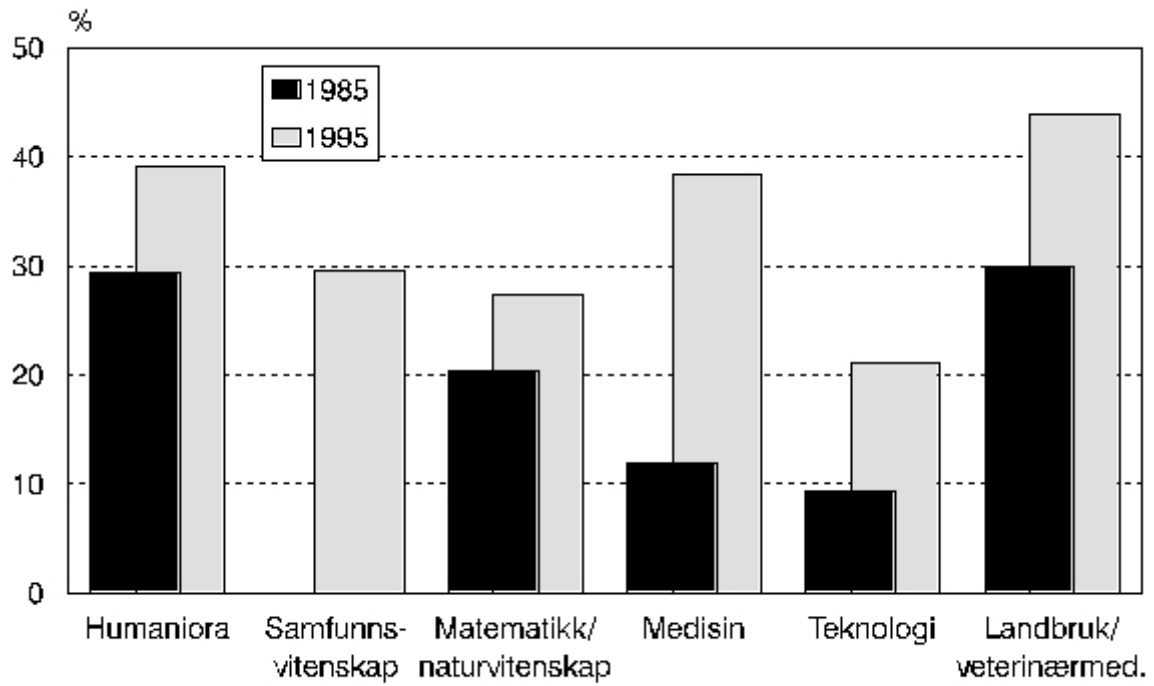
Kvinneandelen av antall årlig avlagte doktorgrader har økt innen alle fag i perioden 1985-95. Figur 14 viser at en snau tredjedel av alle som avla doktorgrad i 1995 var kvinner. Samfunnsvitenskap lå i 1995 litt under gjennomsnittet, men kvinneinnslaget har økt betraktelig. Ingen av de 8 som tok en samfunnsvitenskapelig doktorgrad i 1985 var kvinner.

¹¹Terje Bruen Olsen: *Norske doktorgrader i tall - med særlig vekt på tiårsperioden 1984-93*, Rapport 9/94 fra NIFU, s. 36ff.

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning; Doktorgradsregisteret.

Figur 13: Antall doktorgrader i Norge i 1985 og 1995, etter fagområde.

Kilde: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning; Doktorgradsregisteret.

Figur 14: Doktorgrader i Norge i 1985 og 1995. Kvinneandeler etter fagområde.